

land og langs Frankrikes og Spanias barske atlanterhavstrender gjennom Norvasund (Gibraltar) forbi Serkland (Marokko), de iberiske øyer og Sicilia til Jerusalem og videre til Miklagard (Konstantinopel), der det ble et lengre opphold. Hjemreisen gikk langs Donau via Budapest og Wien. Ved hjemkomsten var tallet 6 000 redusert til ca. 100. Mange var falt under kamper og i korstogene, mange var gått i tjeneste som leiesoldater i Konstantinopel og andre steder eller hadde funnet seg en kvinne og slått seg ned utenlands. Det var en korsfareferd, en pilegrimsferd med religiøst innslag, men også mye av et røvertokt. Men det var en reise som gav ære og berømmelse til Sigurd og som samlet folket.

Det er en levende skildring forfatteren gir av ferden, belyst med illustrasjoner og fotografier som forfatteren selv har tatt fra stedene slik de ser ut i dag eller som viser hva korsfarene eller røverne måtte ha sett.

For medisinerere har arbeidet en spesiell betydning ettersom kong Sigurd senere utviklet en tilstand av uroraptuser, da hans mennt måtte holde ham og han så fisk svømme i badekaret. Fra psykiatrisk hold har man vært i tvil om det kan ha vært en delirøs eller bipolar lidelse, men bakgrunnen for en diagnostisering er tynn.

Dette er en interessant og spennende bok om en av norgeshistoriens mest berømte reiser og en av våre mest hederskronete konger.

Nils Retterstøl
Oslo

Mer enn Tyrannosaurus rex

Tore Janson

Latin

Kulturen, historien, språket. 246 s, tab.

Oslo: Pax, 2004. Pris NOK 298

ISBN 82-530-2612-9

Det er litt trist, hvis paleontologene har rett i at Tyrannosaurus rex er det latinske navn flest kjenner. De naturhistoriske museenes dinosauromani har i så fall båret frukter, men viktigere: den kjøttetende dinosaur' liv

i dataspill, som metafor etc. har gjort begrepet til en del av dagligtalen. Men det er, som kjent, ikke det eneste latinske vi kan gjenfinne i europeiske språk. Man behøver ikke gå til tegneseriens Asterix og Obelix og deres ervedvinnelige motstand mot Cæsar for å gjenfinne latinske uttrykk.

Det var romernes språk, Kirkens språk, middelalderens kommunikative «engelsk», det språk som gjorde det mulig for en kjøpmann fra Genova å snakke med presten på

Røst ved et skipbrudd i 1431. Det har vært zoologenes, botanikernes og anatomenes språk. Og legenes. Det var en forutsetning for å bli lege at man besto latineksamen. Den ble mindre og mindre, men vi er stadig mange som det første året av studiet skulle opp til muntlig eksamen i Reichborn-Kjennerud og Eirik Vandviks *Latin for medisinarar*, som kom i stadig nye opplag i årene 1940–66. Nå er latinens plassering blitt slik at København universitet våren 2000 arrangerte et møte med tittelen «Lægelatin – en pasient med behov for behandling!» (1). Også her har engelsk overtatt, medisinen nyord er ikke lenger latinske. Som professor Wullf påpekte på møtet, kjennes begrepet «ulcus ventriculi» stort sett bare nord for den dansk-tyske grense. Den internasjonale betegnelsen er «gastric ulcer». Men latin dukker opp i dagligtalen hele tiden, ikke bare som kilde til det norske ordet vi bruker, men også, i stigende grad, som påpyntede bedriftsnavn. Den er en viktig forutsetning for juridisk og retorisk tenkning og praksis.

Om dette språket og dets kulturhistorie har den svenske språkforsker Tore Janson skrevet en nyttig og meget underholdende bok. Selve tittelen: «Latin – kulturen, historien, språket» inneholder tre latinske ord. Det overraskende er ikke at en tidligere latinprofessor prøver å popularisere det som har vært en viktig del av hans fagliv. Det er heller ikke overraskende at det er lyktes, flere vitenskapsmenn, særlig historikere, er gode til å gjengi faglige diskusjoner på lesbart dagligspråk. Det overraskende er at det er blitt en nordisk bestselger, i Sverige er den solgt i meget store opplag og er også kommet i en svært rimelig og lett tilgjengelig pocketbokutgave. Jeg gav en femtilapp for mitt eksemplar i en kiosk på Arlanda.

Nylig er den oversatt til norsk av latineeren Hilde Sejersted som også, sammen med Vibeke Roggen, har skrevet tilleggskapitlene «Latin i Norge» og «Lesetips» – to nyttige kapitler for den som vil ha mer. En stor del av de latinske klassikerne, skjønnlitteratur, filosofi og historie, er oversatt til norsk. Men en sånn liste kunne med fordel også opplyst om hva som er oversatt til dansk og svensk. Det ville den ikke blitt dårligere av.

Janson gir i boken en kulturhistorisk og historisk bakgrunn, som for to-tre generasjoner siden var allment gymnasiepensum. Det er det ikke lenger, innføringen er derfor ikke bare nødvendig, men også spennende og lettlest. Og så avsluttes den med grammatikk og ordliste. Det høres kanskje kjedelig ut, men er det ikke. Det er morsomt hvordan vårt dagligspråk hele tiden har latin som kilde. Ordlisten har også med ord og uttrykk, og så kan man faktisk lure på om «Tyrannosaurus rex» er den latin flest kjenner. Det er det nok ikke, men det er ikke alltid vi visste at de andre ordene var latin.

Dette er en perle av en bok, og forlag og oversetter fortjener all mulig ros for at den kom så raskt på norsk, to år etter den svenske – og samme år som den svenske pocketbokutgaven.

Per E. Børdahl

Kvinneklinikken

Haukeland Universitetssjukehus

Litteratur

1. Flo Å, Ødegaard R. Legelatin i et nordisk perspektiv. Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 2053.

Velskrevet om helsearbeid som nasjonsbygging

Øivind Larsen, Bård Alsvik, Magne Nylenna, Elisabeth T. Swärd

Helse og nasjonsbygging

176 s, ill. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2005.

Pris NOK 265

ISBN 82-05-34610-0

Helse og nasjonsbygging er ført i pennen av to medisinerere, Øivind Larsen og Magne Nylenna, i samarbeid med historikeren Bård Alsvik og sykepleieren og forfatteren Elisabeth T. Swärd. Boken består av et forord og 11

kapitler, hvorav det siste kapitlet tjener som en samlende avslutning. En ledetråd for forfatterne har vært hvordan nasjonsbyggingen preger, men samtidig preges av, helsearbeidet. Teksten er rikt illustrert.

Forfatterne har konsentrert seg om perioden mellom 1880 og 1920. Boken er geografisk forankret i Kristiania, i byens helsestell, og i virksomheten ved Rikshospitalet. Forfatterne opplyser i forordet om at Rikshospitalet – Radiumhospitalet HF har kjøpt inn boken til sine ansatte. Kapitlet «Rikshospitalet som medisinsk sentrum», signert Swärd, bærer preg av å være et bestillingsverk. Det er likevel legitimt å rette søkelyset mot Rikshospitalet i denne perioden. Institusjonen spilte en avgjørende rolle i det norske samfunnet, ved å være leverandør av det medisinsk-faglige grunnlaget for helseforhold og helsevesen. Det samfunnsmedisinske blikket karakteriserer mange av kapitlene. Forfatterne befinner seg mer på utsiden av hospitalets fire vegger enn på innsiden. De viser hvordan trangbodhet, sanitære mangler og dårlig hygiene gjorde sykdom og død til en del av hverdagen. Boken dokumenterer at folkehelsen ble ansett som et felles nasjonalt anliggende, hvor de frivillige organisasjonene var viktige bidragsyttere. Margrethe Munthe (1860–1931) bidrog på sin måte gjennom viser og vers: «Jeg spiser velling og melk og brød / og aldri grøten jeg